HALİL NİHAT BOZTEPE'NİN MAHTÂB ADLI ŞİİR KİTABININ İNCELENMESİ

Conference Paper · January 2012

1 author:

Derya Kılıçkaya
Kocaeli University

HALİL NİHAT BOZTEPE'NİN "MÂHTÂB" ADLI ŞİİR KİTABININ İNCELENMESİ

Derya KILIÇKAYA

Trabzon'da deniz ticaretiyle uğraşan bir babanın oğlu olarak dünyaya gelen Halil Nihat Boztepe (1882-1949), edebiyatımızda hicviye şairi olarak bilinir. Özellikle divan şairlerine nazire yollu yazdığı, mizah ve alay yüklü tehzilleri ile zekâsını göstermenin yanı sıra iğneli; fakat edebli bir dili olduğunu da ispatlamıştır. Onun hiciv şiirlerini, kendisinden önce ve sonra yazılanlardan ayıran bir fark da nezaketi ve terbiyeyi elden bırakmamasdır.

Günlük yaşamında sessiz kalmayı ve nadiren konuşmayı yeğleyen şairimiz, bu suskunluğunu şiirlerinde bozar. Biçim olarak daha çok eski nazım şekillerini tercih eden şair, muhteva açısından gayet zengin eserlerle okuyucunun karşısına çıkar. Kendisini etkileyen şairleri sıralarken Namık Kemal, Ziya Paşa ve Tevfik Fikret'in isimlerini zikreden Halil Nihat, düz yazıda ise Halit Ziyâ'ya aşk boyutunda vurgundur: " *Âdeta Halid Ziya'ya âşık olmuştum. Evet... Bunu ancak taabbüd derecesine varan bir aşkla ifade etmek kabildir. (...) Dalgın okuyor ve yine ber mûtat, onu düşünüyordum, onu yani Halid Ziyâ'yı... Bu, bende bir fikri sâbit hâlini almıştı. Nereye baksam, uçları uzunca ve dağınık bir bıyığın süslediği çehresi gözümün önüne geliyordu.*"[1] Onun bu Halit Ziya iptilâsı bir süre sonra büyük yazarı, Halil Nihat'ın memleketi Trabzon'a çekecektir. Halit Ziyâ'nın, Servet-i Fünûn heyetiyle bu şehri ziyarete geleceğini duyunca, şairimiz çok sevinir ve bu durumu şöyle yorumlar: "*İnsanın ruhunda mahiyeti keşfedilmeyen gizli bir kuvvet mevcu olduğuna inanmalıdır. Benim kendisiyle geceli gündüzlü meşgul oluşum, Hali Ziyâ'yı Trabzon'a çekmişti.*"[2] Şairimiz, bu büyük yazara bir mektup göndererek onunla tanışma fırsatı bulur. İşte bu tanışma Halil Nihat'ın hayatındal dönüm noktalarından biri olacaktır; çünkü Halit Ziya, Trabzon'dan ayrıldık tan sonra ona bir mektup daha yazarak kendisini İstanbul'a aldırmasını ri

[1] Hilmi Yücebaş, Yedi Şairden Hatıralar, Nuri Dizerkonca Matbaası, İstanbul, 1960, s. 134.
[2] A.g.y.

eder. Bu ricası reddolunmayan şairin, kendisini edebiyat âleminde bulmasını sağlayacak koca şehrin kapısı, Halit Ziya sayesinde sonuna kadar açılır.

Hayatında hiç evlenmeyen Halil Nihat, ömrünü şiirlere harcamıştır. Gümüşhane ve Trabzon milletvekillikleri sırasında şairlik yönü susan Halil Nihat, aruz ve hece vezniyle yazdığı şiirleri ilk olarak *Sihâm-ı İlham* adlı eserde toplar. Nef'î'nin Sihâm-ı Kazâ'sından etkilenerek oluşturduğu bu kitap 1921'de basılmıştır.[3] *Âyine-i Devrân* 1924, *Mâhtâb* adlı şiir kitabı ise 1925 yılına aittir. *Ağaç Kasidesi* isimli kitabın basılışı 1947'dir. Dilde yapılan tasfiyeyi ve uydurmacılığı yeren, bunun dışında o devirde yapılan bazı reformları da hicveden eser, yayımlandığında çok ses getirir. Bunların dışında Nedîm Divanı'nın tenkitli metin olarak şairimiz tarafından hazırlanması da söz konusudur. 1922 senesinde bu eseri İstanbul kütüphanelerindeki yirmi ve şahıslar elindeki yedi yazma nüshayı tek tek inceleyip karşılaştırarak bastırmıştır.[4] 17 Şubat 1949 Perşembe günü Ankara'da vefat eden şairin ölümünün ardında şüpheler mevcuttur. Ölmeden evvel birçok uyku hapı yuttuğunu belirten Yusuf Ziya Ortaç'ın aksine İbrahim Alaeddin Gövsa, şairin intihar etmediğini belirtse de[5] incelediğimiz "Mâhtâb" adlı eserdeki bir beyit intihar düşüncesini kuvvetlendirmektedir:

Dâimâ şiddetle takbîh ettiğim şeydir moda
Yoksa var hâtırda her an intihâr endişesi (s. 15)

Yazımızın konusu olan Mâhtâb ise Yeni Matbaa'da basılan el kitabı biçiminde bir eserdir. Kitabın üzerinde "1341-1924" şeklinde bir ibare bulunsa da hem Rûmî 1341 senesi 1925'i karşıladığından, hem de eserdeki şiirlerde, 1925 yılında olmuş olaylardan bahsedildiğinden, bir yanlış yazım söz konusudur. İçinde on dokuz şiir bulunan kitap, aynı zamanda Halil Nihat'ın eski harflerle basılan son kitabı olma özelliğini taşır. Şairin üçüncü şiir kitabı Mâhtâb, devrinde, Halil Nihat'ın diğer şiir kitapları kadar ilgi uyandırmamıştır. Bu yüzden olacak ki çalıştığı kurum olan Duyûn-ı Umûmiye'nin kapatılmasından sonra Osmanlı borçları meselesi için Paris'e giden Halil Nihat, oradan kitabını imzalayarak İstanbul'daki bazı kişilere göndermiştir. Bunu Papağan dergisindeki "İthâfiyeler" isimli köşeden öğreniyoruz: *"Mizâh üstâdı Halil Nihat Bey bundan birkaç ay evvel Paris'te iken 'Mahitap' ismiyle yeni intişâr eden kıymetli mecmuâsını bir ithafiye ile de memleketimizin ârâm-ı ricâline, meşâhire ve dostlarına göndermişti. (Papağan, nr. 101, 13 K. Sânî 1342\ 1926, s.1)"*[6]

---

[3] Özcan Morkoç, Sihâm-ı İlhâm (Halil Nihad Boztepe), Dan. Mustafa Güneş, Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, Kütahya, 2007, s.22.

[4] Kemaleddin Şenocak, Yanardağ Şairimiz Halil Nihad Boztepe, Acar Matbaacılık, Tarihsiz, s. 127.

[5] Özcan Morkoç, a.g.t., s.12.

[6] Muharrem Dayanç, Halil Nihat Boztepe – Hayatı, Eserleri-, Dan. Necat Birinci, İstanbul Üniversitesi S.B.E. Yüksek Lisans Tezi, 1993, s. 44.

Şairin, Mâhtâb'ı imzalayarak gönderdiği dostlarının arasında İbn'ül-emin Mahmut Kemal de vardır. Halil Nihat kitabın başına şu mısraları yazmıştır:

"Kalemim yazdı düşündüklerimi
Susmadım söylemeden son sözümü
Zâtıâlinizi taklid ettim
Açarak ağzımı yumdum gözümü" (Paris, 31 Ağustos 1925)

İbnü'l-emin'in verdiği cevap ise şu şekildedir:

"Yazdın evvelce! Düşündüklerini
Susmadın söylemeden son sözünü
Şimdi! Söyle sözünü varsa ...tün
Açarak ağzını yum da gözünü
Zât-ı nâcizimi taklîd etme
A gözüm sonra üzersin özünü"(21 Eylül 1925)[7]

Yazımızda, bahsi geçen eserdeki şiirleri önce şekil, sonra da muhteva açısından değerlendirmeye çalışacağız.

ŞEKİL

Nazım Şekilleri

Eser, bentlerinin mısra sayısı on olan nazım biçimi muaşşer ile başlar. Toplamda altı bent olan "İfade-i Hâl" isimli şiirde kullanılan bu şekil, eser boyunca bir daha kullanılmamıştır. Bu şiirde olduğu gibi yine sadece bir defa kullanılan diğer bir biçim ise kasidedir. Elli beyitten oluşan kaside, aynı zamanda kitabın ikinci şiiri de olan "Maarif Kasidesi"dir. "Mâhtâb"ın on dördüncü şiiri olan "İsyan Münasebetiyle" ise tek bentten oluşan bir müsemmen; yani sekizlidir. Eserde bir de iki mısraın üzerine sekiz mısra daha ilave etmek suretiyle oluşturulmuş bir ta'şir vardır. "Beraber Terennüm" başlığını taşıyan şiir, Florinalı Nâzım'ın mesnevi nazım biçimiyle yazdığı şiirin üzerine sekizer mısra eklemek suretiyle meydana getirilmiştir. Bunların dışında, nazım adı verilen birinci, ikinci ve dördüncü mısraları birbiriyle kafiyeli kıt'a ile yazılmış bir şiir daha vardır. Maliye Müsteşarı Seyfi Bey'in kerîmesi için yazılan şiir "Tarih-i Vilâdet" adını taşır.

"Mâhtâb"da çokça kullanılan nazım şekli ise gazeldir. On dokuz şiir içerisinde beş defa bu şekil kullanılmıştır. Bunlardan ilki "Maliye Vekiline İthaf" başlıklı şiirdir. On yedi beyitle kurulmuş uzun bir eserdir. "Sıcaktan Şikâyet" isimli eser de böyledir. Kitabın aynı zamanda dördüncü şiiri olan "Nevâle ve Havâle" derdi on üç beyitten meydana gelir; ama bu beş gazel

[7] İbnü'l-emin Mahmut Kemal İnal, Son Asır Türk Şairleri, Cilt III, Hazırlayan Hidayet Özcan, Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2000, s. 1649.

içerisinde beyit sayısıyla diğerlerinden ayrılan iki eser, "İleri Hadisesi I" ile "Haberdâr Olan Var mı?" isimli şiirlerdir. Bunlardan ilki yirmi iki, diğeri ise tam yirmi yedi beyitten meydana gelir.

Eserde gazel kadar olmasa da sıklıkla kullanıldığını gördüğümüz bir diğer şekil murabbadır. On dokuz şiirin üç tanesi bu şekilde yazılmıştır. Bunlardan ilki "İleri Hadisesi II" adlı eserdir. Dört bentten meydana gelir. İkinci murabba ise kitabın on ikinci şiiri olan "Hüseyin Câhid"e başlıklı şiirdir. Birbiriyle kafiyeli olan dördüncü mısraların sözleri her bentte farklı olduğu için bir murabba-ı müzdevic olan eserin bent sayısı gayet fazla; yani ondur. Bu şiirle bent sayısı aynı olan bir başka murabba ise "Takrîr-i Sükûn'dan Sonra" başlıklı eserdir ve yine murabba-ı müzdevic şeklindedir.

"Mâhtâb"da iki tane de şarkı nazım biçimiyle yazılmış şiir vardır. İlk şarkı, kitabın yedinci şiiri olan "Dünkü Âşinâlara" başlıklı eserdir. Bentlerle kurulan nazım biçimlerinden olan dörtlü musammat; yani şarkı şeklinde yazdığını şair, açıkça son mısrada belirtir. İkinci şarkı ise "Silahşörlere İbretli Şarkı" başlığını taşır.

Eserde şarkı gibi iki defa kullanılan bir başka şekil ise mesnevidir. İlk olarak "Mâhtâb"ın sekizinci şiiri olan "Yeni Kitaplar: Âsım" başlıklı eserde görülen mesnevi, ikinci defa "Velid Bey'e Mektup"ta karşımıza çıkar.

Bütün bunların dışında "Mahtâb"da dörtlüklerle meydana getirilmiş iki şiir vardır. Bunların ilki "Şiir Demeti" başlığını taşır ve yedi dörtlükten meydana gelir. İkincisi, "Papağan Sahibine" başlıklı eserdir ve bu da on dörtlükten oluşur.

Vezinler

On dokuz şiir içerisinde iki tanesi Me fâ' î lün\ Me fâ' î lün\ Fa' û lün kalıbıyla yazılmıştır. Bunlardan biri ilk şiir olan "İfâde-i Hâl", ikincisi ise "Hüseyin Câhid"e başlıklı şiirdir. İki adet de Mef' û lü\ Fâ' i lâ tü\ Me fâ' î lü\ Fâ' i lün vezniyle yazılmış eser vardır. Bunlar "İleri Hadisesi I ve II" adlı şiirleridir.

Mef' û lü\ Me fâ' î lü Me fâ' î lü\ Fa' û lün vezni de aynı şekilde sadece iki defa kullanılmıştır. Bunlardan biri, kitabın ikinci şiiri olan "Maarif Kasidesi", ikincisi de "Beraber Terennüm"dür.

Eserde çok kullanılan kalıp ise Fâ i lâ tün\ Fâ' i lâ tün\ Fâ' i lâ tün\ Fâ' i lün'dür. "Maliye Vekiline İthaf", "Haberdâr Olan Var mı?", "Silahşörlere İbretli Şarkı", "Takrîr-i Sükûn'dan Sonra" hep bu kalıpla oluşturulmuştur. "İsyan Münasebetiyle" başlıklı eser ise Fâ' i lâ tün\ Fâ' i lâ tün\ Fâ' i lâ tün\ Fâ' i lâ tün vezniyle meydana gelmiştir.

Mef' û lü\ Me fâ i lün\ Fa û lün vezniyle yazılan tek şiir ise "Nevâle ve Havâle Derdi"dir. Yine Me fâ' î lün\ Me fâ' î lün\ Me fâ' î lün\ Me fâ' î lün vezniyle yazılmış tek eser de "Dünkü Âşinâlara" başlığını taşır. Fa' û lün\ Fa'

û lün\ Fa' û lün\ Fa' ûl kalıbı da sadece "Velid Bey'e Mektup" isimli şiirde kullanılmıştır.

"Yeni Kitaplar: Âsım" başlıklı şiir, Fe i lâ tün (Fâ' i lâ tün)\ Fe i lâ tün\ Fe i lâ tün\ Fe i lâ tün, "Sıcaktan Şikâyet" adlı şiir ise Fe i lâ tün (Fâ' i lâ tün)\ Fe i lâ tün\ Fe i lâ tün\ Fe i lün (Fa' lün) kalıbıyla yazılır. "Tarih-i Vilâdet" de aynı vezinle oluşturulmuştur.

On dokuz şiir içerisinde iki tanesi ise hece vezniyle yazılmıştır. Bunlardan ilki "Şiir Demeti" başlıklı eserdir. Hecenin (4+4) sekizli ölçüsüyle meydana gelmiştir. İkinci şiir "Papağan Sahibine" başlığını taşır ve duraksız onlu hece ölçüsüyle karşımıza çıkar.

Kafiye

Şiirlerdeki kafiye düzenlerinin, nazım biçimlerine uygun olduğu görülür. Sadece "Şiir Demeti" başlıklı eserin dörtlüklerinin ikinci ve dördüncü mısraları kendi arasında kafiyeli, diğerleri ise serbesttir.

Lirizm

Halil Nihat'ın şiirlerinin lirizmden yoksun olduğunu söyleyebiliriz. Duygu ve heyecan bakımından zayıf olan şiirlerin konusu sosyal meseleler olduğundan, kuru bir anlatım da söz konusudur. Bu on dokuz şiir içerisinde bir tane bile aşk konusunun geçtiği eser yoktur. Bu açıdan yaklaştığımızda, genellikle hicve ve alaya dayanan eserin, lirizme uzak durduğunu belirtebiliriz.

MUHTEVA

Kendinden Bahsettiği Şiirler

Bu şiirlerden ilki "İfâde-i Hâl" başlıklı eserdir. İlk bendi,

"Umûmen şâhidim olsun ahâli,
İşitsin devr-i cumhûrun ricâli:
Ne gördüm ez-kazâ tahsîl-i 'âli,
Ne hattâ görmüşüm tahsîl-i tali!
Bakın, bittim de ben mantar misâli:
Ne bir gün müsteşâr oldum ne vâli!
Ne meb'us olmanın var ihtimâli!
Bıraksam bir gün olsun kîl ü kâli,
Bütün dünyâya anlatsam bu hâli,
Bağırsam çın çın öttürsem cibâli!"(s.3) şeklindedir.

Bu ilk şiirde kendi durumundan bahseden şair, yüksek bir tahsil görmediğinden dolayı mebus olma ihtimalinin düşük olduğunu söyler. Halil

Nihat, Trabzon'da doğan biri olarak önce mahalle sıbyan mektebine, ardından da askerî rüştiyeye devam etmiştir. Daha sonra Fransızca okumak ve Türkçe öğretmek üzere Frerler Mektebi'nde bulunur. "Forniye" namındaki muallimle eşinden Fransızca, diğer hocalardan da Farsça öğrenir.[8] Yeterli bir tahsil hayatı olmasına rağmen kendi hakkında yukarıdaki gibi düşünceleri olan şairin isteklerinden biri de Meclis'e girebilmektir. İşte bu arzusunu "İfâde-i Hâl" isimli şiirinde dile getiren Halil Nihat, iki sene sonra isteğine kavuşacaktır. 1927 senesinde Büyük Millet Meclisi'nin üçüncü devresinde Gümüşhane mebusu olur. 1931'de ise memleketi Trabzon'dan milletvekili olarak çıkar ve dördüncü dönemden sekizinci dönemin başına kadar bu görevde kalır.[9]

Şiirinde okuyucuya, eğer akıllıysan bir kapıya mensup ol, bu takdirde mutlaka mebus olursun, şeklinde nasihatlerde bulunan şair, mebuslardan örnek olarak da Falih Rıfkı Atay, Rûşen Eşref Ünaydın, Yakup Kadri Karaosmanoğlu ve Yahya Kemal'i gösterir. Düşmanının çok kuvvetli olduğundan, dolayısıyla zayıfa çatamayacağından bahseden Halil Nihat, bu yüzden Süleyman Nazîf'e bile sözle dokunmak istemediğini belirtir.

Cumhuriyet Dönemi'nde atanan ve 9 Haziran 1924- 20 Ocak 1926 tarihleri arasında görev yapan belediye başkanı Emin Erkul hakkındaki hicivleriyle şiirine devam eden şair, onun başkanlığından şikâyet ederken, 1920'de mebus seçilmesinden ve Meclis'te görev almasından da duyduğu rahatsızlığı üstü kapalı bir şekilde dile getirir. Şiirinin sonlarında, içinde bulunduğu durumdan memnun olmadığından bahsederken, kendisine divâne demekten de çekinmeyen Halil Nihat, bu yüzden ruh doktoru Mazhar Osman'ın derdine bir çâre bulmasını temenni eder.

Halil Nihat'ın yine kendi hâlinden bahsettiği bir başka eseri ise "Nevâle ve Havâle Derdi"dir. "İfâde-i Hâl"de olduğu gibi yine dertlerinden bahsetmektedir. İlk iki beyit şu şekildedir:

Gündüz gece hep nevâle derdi
Kimdir getiren bu hâle derdi

Kalbimdeki derdi anlatırdım
Gelseydi lisân-ı kâle derdi (s. 16)

Şiirin bütünü dert üzerine kuruludur. Her beyitte farklı dertleri olan insanlardan bahseden şair, kendisinin derdinin de imâle olduğunu belirtir. Daha sonra "İleri" gazetesinin kurucularından Subhi Nûrî'den bahseden Halil Nihat, onun derdinin de başmakale yazmak olduğunu söyler. Şiirini, dertlerden kurtulmanın tek yolunun şeytanın tavsiyesine uymak olacağını

---

8 A.g.e., s. 1646.
9 Zemçi Çetinkaya, Halil Nihat Boztepe Hayatı Şahsiyeti ve Eserlerinden Seçmeler, Esra Yayınları, Konya, 1997, s. 14.

söyleyerek bitirir. Bu tavsiye ise koca bir çuvala derdi doldurarak kuzey yönüne kaldırıp atmaktır. Her iki şiir karşılaştırıldığında dertlere bulunan çarelerin farklı olduğu görülür: biri ruh doktoruna gözükmek, diğeri ise şeytana uymak.

Eski dostlarının kayıtsızlığından, kendisinden selâmı kesmelerinden, dolayısıyla bu durum karşısındaki üzüntüsünden bahsettiği "Dünkü Âşinâlara" başlığını taşıyan şarkının ilk dörtlüğü şu şekildedir:

Yakın gel kaçma bizden, iltifâtın râyegân olsun
Kuzum teşrîfe meyl et, bastığın yer gülsitân olsun
Biraz mâzîye bak, geçmiş zamân hâtır-nişân olsun
Hemân sen et tekellüm, sözlerin varsın yalan olsun!(s. 23)

Dostlarının bu kayıtsızlığını bulundukları makamların yüksekliğine bağlayan şair, yükseklik nedeniyle onların başlarının döndüğünü, bu yüzden de o makamların Kaf Dağı'ndan daha beter bir yer olduğunu söyler. Öyle ki şairin eski dostlarının makamı teleskopla görülemeyecek derecede yüksektedir. Buna karşılık, makam sahipleri nerede akşam orada sabah bir şekilde yaşamaktadırlar Halil Nihat'a göre. Yatların, kulüplerin ve poker âlemlerinin ardı arkası kesilmemektedir. Şiirini baştan sona eski dostlarına yaptığı sitemlerle donatan şair, şarkının son bendinde eski aşinalardan yüz çevirmek revâ mıdır diye sorgular. Kendisinin acizlik zemîninde bulunduğunu, eski dostlarının, bulundukları semâlardan kendisine bir selâm dahi göndermediklerinden şikâyet ederek şarkısını sonlandırır.

Dostlarının vefasızlığından bahsettikten sonra, milletvekili olma arzusunu yansıttığı bir başka şiirle karşılaşırız. Eserin on birinci şiiri olan "Haberdâr Olan Var mı?"nın ilk iki beyti ise şu şekildedir:

Hâdisât-ı dehrden dânâ ve nâdân bî-haber
İngiliz endîşesinden çünkü şeytân bî-haber

Dört açılmış Şark'a Garb'ın hiç kapanmaz gözleri
Fırsat eyler cüst ü cû zannetme Balkan bî-haber(s. 36)

Halil Nihat'ın Cumhuriyet'in ilânından sonra milletvekili olma arzusunun bulunduğunu biliyoruz.[10] İşte bu şiir onun bu isteğinin bir yansımasıdır. Aynı zamanda devrin siyasetçilerinin de olumsuz anlamda eleştirildiği bir eserdir.

[10] Zemçi Çetinkaya, a.g.e, s. 14.

Çeşitli Kişiler Hakkında Yazdığı Şiirler

Halil Nihat Boztepe, "Mâhtâb"daki pek çok şiirini şahıslara adamış veya çeşitli kişilerden bahsetmiştir. Daha çok olumsuz eleştiri yaptığı bu şiirlerin ilki "Maarif Kasidesi" başlığını taşır. İlk iki beyti şu şekildedir:

"Ey şanlı celâdetli kumandan-ı maârif
Zâtın gibi er görmedi meydân-ı maârif

Feyz-i eser-i ma'rifetin ömre bedeldir
Ey rûh-ı revân-ı edeb ey cân-ı maârif" (s. 7)

Bu kaside, 6 Mart-22 Kasım 1924 arasında Millî Eğitim Bakanlığı yapmış olan Hüseyin Vâsıf Çınar'a hitaben yazılmıştır. Kemaleddin Şenocak'a göre "Mâhtâb" adlı eserin en önemli şiiri bu kasidedir; çünkü Ziya Paşa'nın "Zafernâme"si tarzında yazılmıştır.[11] Ziya Paşa, Zafernâme'sinde Sadrazam Âlî Paşa'yı över gibi görünerek, onu esaslı bir şekilde hafife alıp hicveder. Âli Paşa'nın girişimlerini çok büyük bir başarıymış gibi göstererek onunla alay eder.[12] Aynı durum Maarif Kasidesi'nde de görülür. Maarif Vekili Hüseyin Vâsıf Çınar'ı övüyormuş gibi görünen; ama aslında aksini ima eden bu elli beyitlik şiir, iyi bir hiciv örneğidir. Hüseyin Vâsıf Çınar'ı eğitimin kumandanı olarak nitelendirerek onu hafife alan şair, eğitimde mektep-medrese ikiliğini kaldıran Tevhîd-i Tedrîsât Kanunu için önerge verenlerden biri olan bu Çınar'ı, neredeyse bir padişaha benzetir. Maarif vekili, şairin gözünde gûyâ o kadar yüce bir şahıstır ki insanlar içinde bir benzerini bulmak mümkün değildir. Onun vekillik yaptığı devirde müderris olma hayali kuran Halil Nihat, Hüseyin Vâsıf'a nasihat etmekten de kendini alamaz. Maarif vekilinin muallimlere bir kere olsun bakmasını ister; çünkü onlar açtırlar ve bu halleriyle maarifin rindânları bu öğretmenlerdir. Şiir boyunca Hüseyin Vâsıf'ı ve yaptıklarını öven; ama tarize yönelerek aslında olumsuz anlamda eleştiren Halil Nihat, kasidenin sonuna doğru kendini övdüğü fahriye bölümüne geçer ve aslında diyecek daha çok sözünün olduğunu söyleyerek şiirini bitirir.

Maarif vekilinin eleştirilmesinden sonra Halil Nihat, bu sefer de maliye vekiline çeşitli göndermelerde bulunduğu "Maliye Veliline İthaf" başlıklı şiirine geçer. Eser, 2 Ocak-21 Mayıs 1924 arasında görev yapmış olan Mustafa Abdülhalik Renda'ya ithaf edilmiştir. Kemaleddin Şenocak, bu kişi hakkında şu cümleyi kurmuştur: "*İstiklâl Savaşı sonrası Ankara'nın birçok semtlerini aralarında paylaşan kodamanlardan biri.*"[13] Şiirin tamamı şu şekildedir:

---

[11] Kemaleddin Şenocak, a.g.e, s 125.
[12] Önder Göçgün, Ziya Paşa'nın Hayatı Eserleri, Edebî Kişiliği, Bütün Şiirleri ve Eserlerinden, Açıklamalı Seçmeler, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 2001,s. 31.
[13] Kemaleddin Şenocak, a.g.e., s. 125.

Gönlümün eksilmiyor leyl ü nehâr endîşesi
Vely eder endîşe-i ağyârı yâr endîşesi

Olmuyor bir an misâfir dilde ârâm u huzûr
Bâde içmek istesem başlar humâr endîşesi

Kim demiş âzâdedir endîşeden gamdan bekâr
Evlinin endîşesinden çok bekâr endîşesi

Bir selâmet kûşesinden başka bir şey istemem
Sanma var kalbimde emlâk u akâr endîşesi

Sütlimanlık olsa deryâ, zevrâk-ı âmâlime
Yelken açtırmaz muhâlif rûzgâr endîşesi

Batmasından korkarım keştî-i (Cumhûriyyet)in
Yûnus'un cûş ediyor seyr-i bihâr endîşesi

Köprü inşâ eyleyüp Dârü'l-fünûn'dan merkeze
Geçti üstünden Fuâd'ın müsteşâr endîşesi

Bütçe kânunuyla tahvîl eyledim mâliyyeye
Hep zarardı gördüğüm yok bende kâr endîşesi

İndi nısfından da az mikdâra aylık nâgehân
Adamın olmaz mı birden târumâr endîşesi

Böyle olmaktansa isterdim tekâüt olmayı
Gence lâkin nâ-revâdır ihtiyâr endîşesi

Döndü gülzâr-ı vatan pîşinde bir vîrâneye
Andelîb-ı tab'ımın yok nev-bahâr endîşesi

İntizâr etmek gerek her ay maaşın emrine
Yirmi beş yıl çekmemişken intizâr endîşesi

Bî-huzûr olmam bugün endîşe-i âtî ile
Hâle dâir gönlümün var sad hezâr endîşesi

Gerçi bir me'mûrum ammâ ben de abdü'l-Hâlık'ım
Herkesin haddince vardır i'tibâr endîşesi

Komayup ârâm-ı hâtır bî-karâr eyler beni
Ân-be-ân tebdîle âit ber-karâr endîşesi

Dâimâ şiddetle takbîh ettiğim şeydir moda
Yoksa var hâtırda her an intihâr endîşesi

Bahsi tatvîl eylemek endîşesinden fâriğim
Oldu arz-ı hâle mâni' ihtisâr endîşesi(s. 13)

Abdülhâlik Bey'in maliye vekilliği sırasındaki icraâtlarını alaya alan şair, onun devrinde aylıkların birdenbire miktarının düştüğünden ve yirmi beş yıldır memur olarak maaş sıkıntısı çekmediğinden; fakat şimdi her ay maaşı beklemekten yorulduğundan bahseder. Şair, o kadar zor durumdadır ki modadan nefret etmese ve intihar da moda olmamış olsa hiç düşünmeden intihar edebileceğini söyleyerek şiirini bitirir.

Siyasetçileri eleştirdikten sonra gazete sahiplerine geçen Halil Nihat, eserinde kişilere yönelik alaylarına devam eder. "Velid Bey'e Mektup" başlıklı şiiri Tevhîd-i Efkâr gazetesi başyazarı Velid Ebuzziya'ya hitaben yazılmıştır. Aynı zamanda Ziyad Ebuzziya'nın amcası olan bu zâtın pek çok farklı yönü vardır: *"6 Ekim 1911'de İstanbul'da doğan ve babası Talha Bey'i kaybettiğinde henüz on yaşında bir çocuk olan Ziyad Ebüzziya'nın şahsiyeti, amcası Velid Bey'in tesiri altında teşekkül eder. Basın tarihimizde en az babası Mehmet Tevfik Bey kadar önemli roller oynayan Velid Ebüzziya ilginç bir adamdır. İşgal esnasında Şehzadebaşı Karakolu'nda uyurken süngülenerek şehit edilen askerlerin kanlı fotoğraflarını çekip Anadolu'ya gönderdiği için İngilizler tarafından Malta'ya sürülmüştür. Sürgün dönüşü Tasvîr-i Efkâr'ı çıkarmasına izin verilmeyince Tevhîd-i Efkâr'ı çıkararak Millî Mücadele'nin sözcülüğünü üstlendiği gibi, Mim Mim Grubu adıyla tanınan ünlü yer altı teşkilatını kurarak ciddi istihbarat faaliyetlerine girişir. Zaferden sonra da muhalif kimliğini koruyan Velid Bey, Cumhuriyetçi olduğu halde Cumhuriyet'in hazırlıksız ilan edildiği ve hilafeti ilga etmenin büyük bir hata olduğu görüşünü cesaretle savunarak bazı temel meselelerde Mustafa Kemal'e karşı çıkmaktan çekinmemişti."*[14] 1923 senesindeki ikinci dönem Lozan Konfe-

---

[14] İsim yok, "Ziyad Ebuzziya", Aksiyon, 22 Mart 1997.

ransı'na delegelerle beraber katılmış da olan Velid Ebuzziya'ya, Halil Nihat'ın sitemi vardır. Şiiri, onun çıktığı yurt dışı seyahatinin pek uzun sürdüğüne dair dokundurmalarla yüklüdür. 1925 senesinde yapılan bu seyahatin hangi amaçla yapıldığını şu bilgilerden faydalanarak yorumlayabiliriz: "*Velid Ebuzziya, hükûmetin yanlış bulduğu icraatlarını tenkit etmeye devam etmiştir. Bilhassa hilafet makamı gibi Türkiye'yi İslam âleminin lideri konumunda tuttuğunu düşündüğü bir müessesenin kaldırılması konusunda hükûmet aleyhine bir tavır almış, hilafet kaldırılırsa Türkiye'nin büyük devlet vasfını kaybedeceği, bütün İslam devletlerinin başsız kalacağı şeklinde fikirler ileri sürmüştür. Bu türden makaleleri Ankara'yı şiddetle rahatsız etmiştir. Hilafet kaldırıldıktan bir yıl sonra doğuda patlak veren Şeyh Said İsyanı dolayısıyla (11 Şubat 1925) çıkarılan Takrir-i Sükun Kanunu ile (4 Mart 1925) isyana sebebiyet vermek suçundan Tevhid-i Efkar gazetesi kapatıldığı gibi Velid Ebuzziya da tutuklanarak Diyarbakır İstiklal Mahkemesi'ne gönderildi (12 Mart 1925). Velid Bey'le beraber Sebilürreşad'ın sâhibi Eşref Edib, Suphi Nuri İleri, Ahmed Emin Yalman ve Sadri Ethem Ertem gibi bazı muhalif gazeteciler de bu kervana katılmıştı. Diyarbakır'da başlayan mahkeme Elazığ'a nakledilerek orada devam etti. Eylül 1925'te bütün gazeteciler suçsuz bulunarak beraat ettiler. Fakat Velid Ebuzziya hâriç hepsinin bir daha gazete çıkarması yasaklandı.*"[15] Bu olaydan sonra muhtemelen yurt dışına çıkan Velid Ebuzziya'ya Halil Nihat, "Darıldın da terk-i diyâr eyledin." der.

Velîd'im, seyahat uzun sürdü pek!
Senin niyetin gâlibâ gelmemek (s. 29)

beyti ile başlayan şiirde, onun bu kadar vatandan uzak kalmasını hayra yormayan şair, insanların hesap sorduklarını, bu yüzden de artık bir an önce dönmesi gerektiğini söyler. Hatta kitabın ileriki sayfalarındaki "Haberdâr Olan Var mı?" isimli şiirde yine bu durumdan şöyle bahseder:

Sâhib-i Tevhîd'i gör gitmiş diyâr-ı küfre dek
Bin günâh etmiş de hâlâ ehl-i îmân bî-haber(s. 38)

Velid Ebuzziya'ya kendi hâlinden de bahseden şair, Duyûn-ı Umûmiye'nin ilga edilmesinden sonra, maddî açıdan çok zor duruma düştüğünü ifade eder. Şiirinin sonunda da ima yoluyla, bir an önce dönmezse İstiklâl Mahkemeleri'nin üyelerinden olan Kılıç Ali'nin kendisine kötü davranabileceğinden bahsederek şöyle der:

Alî var Kılıç var karışmam keser
Başından acâyip havâlar eser (s. 32)

Şiir, Velid Bey'e verilen nasihatlerle son bulur.

Halil Nihat, bazen eleştiri oklarını yukarıdaki şiirde olduğu gibi, doğrudan alaya aldığı kişiye hitap ederek yöneltirken, bazen de "Sıcaktan Şikâyet"

---

15 Ahmet Temiz, Velid Ebuzziya'nın Mektuplarına Göre Lozan, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi,Dan. Süleyman Beyoğlu, İstanbul, 2005,4-5.

isimli şiirde olduğu gibi sıcak gibi tabiata dair basit bir mevzunun ardından da eleştirisini yapar. Şiirin ilk beyti şu şekildedir:

Bitsin artık şu ağustos çekilip gitsin yaz
Râzıyım çıksa da yaz leyl ü nehâr olsa ayaz(s. 34)

Eser, basit bir yaz şikâyeti üzerine kurulmuş gibi görünse de aslında yine Halil Nihat burada hiciv oklarını gerek gördüğü kişilere yönlendirmiştir. Şiirin ilk beyitleri tamamen yaz güneşinin şairi ne kadar bunalttığı ile ilgilidir. Uzun uzun bu sıcaktan şikâyet eden Halil Nihat belki boşboğazlıkla biraz olsun kendime gelirim diyerek hicivlerine başlar. Bu şiirde ise İleri gazetesi sahibi Subhi Nûri'ye, Rize milletvekili Rauf Bey'den yediği tokadı hatırlatır.[16] Şiir, Selim Sırrı, Yûnus Nâdi ve Hüseyin Câhid'e yapılan göndermelerle son bulur.

Tanin başyazarı Hüseyin Cahid'e yukarıda küçük göndermeler halinde kalan alayları, eserin on ikinci şiirinde doruğa ulaşacaktır; çünkü şiir "Hüseyin Câhid"e başlığını taşır, ona doğrudan hitap eder ve tamamen onun üzerine kurulmuştur. İlk bendi şu şekildedir:

Değilsin başmuharrir pehlivansın
Amandan anlamazsın bî-amansın
Yüzün âzâde tüyden bî-nişânsın
Hemân on dörde basmış bir civânsın(s. 40)

Tanîn gazetesinin çın çın boş yere öttüğünü savunan Halil Nihat, Hüseyin Câhid'in hiç durmadan gazetesinde söyleyip durmasından, düşmanını da susturmasından rahatsızdır. Onun canı isterse hileye de başvurabileceğini iddiâ eden şair, onun elinden birçok kişinin çektiğini belirtir. Hüseyin Câhit'in ezelden beri sevdiği bir dostu vardır ki o da Mehmet Câvit Bey'dir. 1911 senesinde Maliye Bakanı Cavit Bey'in sayesinde Duyûn-ı Umûmiye'de vekil olarak görev yaptığından dolayı Halil Nihat bu dokundurmaya gerek duyar.

Bu kadar alay ve eleştiriden sonra sevdiği bir şahsa hitaben şiir yazma gereği duyan Halil Nihat, eserinin on yedinci şiirini "Papağan" adlı mizah dergisinin sahibi Orhan Seyfi Orhon'a yazmıştır. "Papağan Sahibine" başlığını taşıyan eserin ilk dörtlüğü şu şekildedir:

Amanın, bakındı şu Seyfi'ye!
Yine şâirim feverânlıdır!
Beni boşboğazlığa sevk eder,
Gözü yılmayan delikanlıdır! (s. 57)

Şiirde 1924 senesinde, Orhan Seyfi Orhon'un çıkardığı mizah dergisi Papağan'dan bahsedilir. Halil Nihat, dergi sahibinin kendisinden küçük bir

---

[16] Bu tokat olayından "İleri Hadisesi I" isimli şiirden bahsedilirken geniş bilgi verilecektir.

yazı istediğinden, aklına ne gelirse yaz dediğinden bahseder. Ardından, Orhan Seyfi'nin özelliklerini anlatmaya başlayan şair, İstiklâl Mahkemeleri üyesi Kılıç Ali'ye söz dokundurmayı da ihmal etmez. Eserin sonlarına doğru Florinalı Nâzım hakkında konuşmaya başlayan Halil Nihat, onun şiir perisi ile nişanlı olduğunu söyler. Son dörtlükte aslında kendisinde söyleyecek daha çok yalan olduğundan bahseden şair, kaleminin tutulduğunu ileri sürerek şiiri sonlandırır.

Halil Nihat'ın çeşitli şahıslar hakkında yazdığı şiirler arasında bir de "Beraber Terennüm" ismini taşıyan eser vardır. Şair, şiirden önce yazdığı bir düzyazı açıklama ile bu eseri, Hammâmîzâde İhsan ile beraber neden kaleme alma gereği duyduklarını açıklamak ister. Şiir, aslında Florinalı Nâzım ile alay etmek için yazılmıştır; fakat bunu düzyazıda Halil Nihat öyle bir açıklar ki sanki bunu, Florinalı Nâzım'a olan saygılarından yazmış gibi gösterir. Kendisini Şâir-i Âzâm Abdülhâk Hâmit Tarhan'ın halefi olarak gören Florinalı Nâzım'a, Faruk Nafiz, "Akbaba" adlı mizah mecmuasında "Kalender" mahlasıyla dil uzatmıştır. Bu sataşmayı güya Faruk Nafiz'in kıskançlığına bağlayan Halil Nihat, onun Nâzım'a karşı pek ileri gittiğini düşünür. Florinalı Nâzım da cevap vermemezlik etmeyip Kalender; yani Faruk Nafiz hakkında "Hâtırât-ı Meşâhir" isimli kitabında bir şiir yazar. Bu şiiri nefis olarak nitelendiren Halil Nihat, hadleri olmayarak bu esere söz kattıklarını, dolayısıyla her beyitine sekiz mısra ilave ederek yeni bir şiir oluşturduklarını söyler. Bununla yetinmeyip bir de sonuna yine Hammâmîzâde ile birlikte yazdıkları üç bend eklemiştir. Bu yaptıkları iş için, kıymetli bir levhayı kaba saba da olsa çerçevelemek diyen Halil Nihat, kendilerinin mazur görülmesini diler. Tabiî bütün bunlar Florinalı Nâzım ile alay etmek için yazılmıştır. Bahsedilen şiir bir ta'şir olup on üç bentten meydana gelir. Halil Nihat, Florinalı Nâzım'ın mesnevî nazım biçimiyle yazdığı şiirin beyitlerinin üzerine sekizer mısra daha ilave etmek suretiyle bir ta'şir meydana getirir. Şiirin ilk bendi şu şekildedir:

Şâirliğe bîgâne olan nesl-i münevver
Her vech ile yontulmamış insanlara benzer
Şâb emred iken dün bugün olmuş da hat-âver,
Aklınca diyor ben gibi bir şâire berber!
Hâmem uruyor cân damarından söze neşter
Eş'âr-ı trâşîde mi yok bilmeyen ezber!
Âzam diyen olmasa da vardır diyen ekber!
Bir kere düşün kendini ey şâir-i asgar!
"Ben Şâir-i Âzam değilim gerçi Kalender
Hayr'ul-halef-i Şâir-i Âzam bana derler!" (s. 61)

Şiirde, Halil Nihat ve Hammâmîzâde İhsan, tamamen Florinalı Nâzım'ın ağzından konuşmuştur. Florinalı, kendi gibi bir şaire berber denilmesinden

hiç hoşnut değildir ve ne kadar ilim ve hüner varsa hepsini tahsil ettiğini söyler. Bu yüzden haset erbâbının, kendi irfânını inkâr ettiğini belirten şair, dünyada kendisine eş kimsenin bulunmadığından bahseder. Baştan ayağa ilim irfanla donatıldığını da ekledikten sonra elindeki kalemin her an yazmaya muktedir olduğunu belirtir. Kendisine dîvâne diyenin aslında aynaya bakmış olduğunu söyleyerek, endâmına bakanın kendisini Yahya Kemal ile karıştırdığını ilave edip sitem eder. Şairliği Hakk vergisi addetmek gerektiğini, Faruk Nafiz'in şımarık ve aklı noksan olduğunu da söylemekten çekinmeyen şair, onun kaleminin, elinde çok gülünç durduğundan bahseder. Şiirini, Faruk Nafiz'in düşüşünün nazmından çok kolay anlaşılabildiğini de belirterek bitirir.

Florinalı Nâzım'ın şiirini ta'şir etikten sonra yazılan zeylde ise her bent kendi arasında kafiyelenmiştir. Üç bentten oluşan zeylin her bendinde on mısra vardır. "Re'sen Terennüm"; yani bağımsız terennüm başlığıyla verilen şiir, zeyli olduğu eserle aynı kalıpta yazılmıştır. Şiirin ilk bendi şöyledir:

Gör Nâzım-ı devrânı bugün bir eşi yoktur
Volkan gibidir fikri fakat âteşi yoktur
Öz kardeşi var sâdece söz kardeşi yoktur
Yekpâre giyer câme-i irfân peşi yoktur
Minnet edemez kimseye gayretkeşi yoktur
Âlemde dübâreci değil şeş beşi yoktur
Hep yektir onun attığı bir tek şaşı yoktur
Sizler gibi Şâban ile hiç hoşbeşi yoktur
Şehbâz-ı ma'ânîdir o elbet leşi yoktur
Dildâr ona dildâde olur mehveşi yoktur(s. 68)

Şiirde hayvanlardan örnekler vererek ve onları birbiriyle karşılaştırarak Florinalı Nâzım'ın ne kadar üstün olduğunu anlatmaya çalışan şairler, onun bir papağan gibi şiir söylediğinden bahsederek Kalender'in; yani Faruk Nafiz'in kem küm etmekten başka bir şeye yaramadığını belirtirler. Bunların dışında Faruk Nafiz'i bir örümceğe benzeten Hammâmîzade İhsan ile Halil Nihat, onun şahin gibi olan Florinalı Nâzım'ı sinek sandığını söyleyerek alay etmeye devam ederler.

Halil Nihat'ın yukarıdaki şiirinin aksine, kitabındaki alaycılıktan uzak az sayıdaki şiirlerinden biri de "Tarih-i Vilâdet" adını taşır. Maliye Müsteşarı Seyfi Bey'in kerîmesi için yazılan eser şu şekildedir:

Etti hûrî gibi teşrîfe temâyül arzı
İşitenler bunu yekdîğerine peymâne suna
Çıkarak gülbüne bülbül dedi bir hoş târih
Zîne-i sahn-ı gülistân-ı vücûd oldu Suna (s.70)

Seyfi Bey'in kızı için yazılan tarihten, doğan kişinin adının Suna olduğunu anlıyoruz. Eserin sonunda Hicrî 1343; yani 1924 senesi yazılıdır.

Hadiselerden Bahsettiği Şiirler

On dokuz şiirden oluşan kitabında Halil Nihat, kimi zaman da devrindeki çeşitli hadiseleri anlatmış ve hicvetmiştir. Yaşadığı devirle ilişkilendirerek değerlendireceğimiz bu şiirlerden ilki "İleri Hadisesi I" başlığını taşır. 1 Ocak 1918'de Celâl Nûrî ve kardeşi Suphi Nûrî tarafından kurulan "İleri" gazetesi şiirin temasını oluşturur. Celâl Nûrî'nin dövülme hadisesinin anlatıldığı şiirin ilk iki beytini örneklemeden önce, bahsedilen dayak hakkında bilgi verelim: "*Celâl Nuri'nin siyasî hayatında yaşamış olduğu en büyük olay Lozan Antlaşması'ndan sonra kanunsuz bir şekilde yurda dönmek isteyen Rum ve Ermeniler konusuna gösterdiği ilgi ve eleştirilerden kaynaklanmıştır. Olay, Meclis içindeki bazı milletvekillerinin "İş Komitesi" adı altında Rum ve Ermenilerin Türkiye'ye dönmesinde parmakları olduğu iddialarını Celâl Nuri'nin kardeşi olan Suphi Nuri'nin Son Telgraf gazetesinde ortaya atmasıyla başlamıştır. Celâl Nuri'nin de konuyla ilgili soruşturma istemesi gazetelerde adı geçen bazı memurlarla birlikte milletvekili olan Kılıç Ali ve Yunus Nadi'yi kızdırmış ve İleri gazetesini basan (Rize milletvekili Rauf Beyle beraber) Kılıç Ali Celâl Nuri'yi 30 Temmuz 1924'te yaralamıştır. Bu olayın gelişim sürecinde 21 Mayıs 1924'te İçişleri Bakanı Ferit[Tek] Bey istifa etmiş ve yerine Recep [Peker] geçmiştir. Celâl Nuri'nin dövülme olayı Türk basınında önemli bir yankı bulmuş ve haftalarca bu konuyla ilgili yazılar yayınlanmıştır. Bu olaydan sonra Celâl Nuri bir süre gazete yazılarına ara vermek zorunda kalmıştır.*"[17] Günlerce konuşulan dayak hadisesinden bahseden şiir, Celal Nuri'yi döven Kılıç Ali'ye ithaf edilmiştir:

Ehl-i kalem yolunda revân etti cânları
Çek tîğ-i hûn-feşânını kes patlıcanları!

Attın Celâl Nûrî'ye hakkıyla bir dayak
Bîçârenin başından akıp gitti kanları(s.18)

Şiirde Celâl Nûrî'nin yaralanmış halinin tasviri yapılırken Halil Nihat, Kılıç Ali Bey'e arka çıkar. Rize milletvekili Rauf Bey'in ise Celâl Nûrî'nin kardeşi Suphi'ye tokat attığından bahseden şair, bu şekilde iki kişi dövmekle imtihânın bitemeyeceğinden, dolayısıyla bu tip sahneleri daha sık görmek istediğinden bahseder. Şiirini, Kılıç Ali'ye yaptığı bir nasihatle bitirir: Sen kılıcı, ben de kalemi hareket ettirmeye azmedip, destanlarımızı tarihe hatıra olarak verelim.

---

17 Necmi Uyanık, "Batıcı Bir Aydın Olarak Celâl Nuri İleri ve Yenileşme Sürecinde Fikir Hareketlerine Bakışı", Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi, S. 15, Güz 2004, s.239-240.

Halil Nihat, yukarıda anılan hadiseyi bir şiirle geçiştirmek istemez ve "İleri Hadisesi II" adlı eserini yazar. Şiirin ilk bendi şu şekildedir:

Rûy-ı Celâl-i zâra nigâh eyler ağlarım
'Gûyâ ki irtikâb-ı günâh eyler ağlarım'
Gâh eylemem esef bile gâh eyler ağlarım
Seyf-i Alî'yi yâd eder âh eyler ağlarım(s. 21)

Bir üstteki şiirdeki alaycı tavrını burada da sürdüren şair, yaralanmış Celal Nûrî'yi düşündükçe âh u vâh ederek ağladığını belirtir. Dolayısıyla kılıca ve mızrağa karşı bir kininin olduğunu söyleyerek eserini sonlandırır. Elbette yine alay etmektedir.

"Mâhtâb"da bahsedilen bir diğer hadise ise açıldığı ilk yıllarda Meclis'te gerçekleşen silahlı sataşmalardır. "Silahşörlere İbretli Şarkı" başlığını taşıyan eserin tamamı şöyledir:

Bezm-i Meb'ûsân içinde pek beğendim ben sizi
Şi're mevzû ittihâz ettim efendim ben sizi
Göz yumup alkışlayan, takdîr edendim ben sizi
Şi're mevzû ittihâz ettim efendim ben sizi

Aldanır yoktur diyen sözden müessir bir silâh
Tâ kıyâmet kurşunun meclûbudur sulh u salâh
Kahramanlar mülke sizlerden gelir feyz u felâh
Şi're mevzû ittihâz ettim efendim ben sizi

Belde lâzım bir rovolver her vekîl-i millete
Böyle lâyıktır ricâl-i devr-i Cumhûriyyet'e
Sa'y u ikdâm eyleyin ihyâ-yı dîn ü devlete
Şi're mevzû ittihâz ettim efendim ben sizi

Ben de bir gün ez-kazâ meb'ûs olup gelsem size
Pür silâh olsam da girsem Meclis-i Millîmize
Lutf edip ihzâr edin bir yer bu abd-ı âcize
Şi're mevzû ittihâz ettim efendim ben sizi

Da'vet etsem terk-i teslîhâta vermez fâide
Bâri te'sîs eyleyin ta'lîm için bir kâide
Gelmesin yârânınız sık sık civâr-ı Hâlid'e
Şi're mevzû ittihâz ettim efendim ben sizi

Şân verin ey kahraman unvanlı mebûsânımız
Nâm alın ey hançer-i berrânlı mebûsânımız
Don Kişot'tan, Tartaren'den şanlı mebûsânımız
Şi're mevzû ittihâz ettim efendim ben sizi (s. 43-44)

Şiir, Cumhuriyet'in ilk yıllarında Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde Türk milletini temsil etmeye çalışan milletvekillerinin bellerinden silâhı eksik etmemelerini anlatır, yerer ve onlarla alay eder. Halil Nihat, milletvekilleri-nin yanlarında silâh taşımalarına bir anlam veremeyerek, bari talim yapmak için bir yer tesis edin diye nasihatte de bulunur. Kemaleddin Şenocak, bu şiirdeki milleti temsil eden vekillerin durumunu ise şöyle yorumlar: "*Anlı-yoruz ki, Cumhuriyet'in ilk yıllarında milleti temsil edenlerin Meclis toplantı-larında kafaları kızınca; tabancalarına el atacak kadar atak imişler. Bu man-zume Halit Paşa'nın Meclis'te vurulacağı günler öncesinde yazılmış. Asıl şu noktayı önemle vurgulamak isterim: O zamanlar kalem erbabı ne kadar hür imiş. Bugün ilimden, irfandan ve vatan kurtaran aslanlardan yoksun parla-menterlerimiz üzerine böyle bir manzume donatacak babayiğit var mıdır?*"[18]

Halil Nihat'ın çeşitli hadiselerden bahsettiği bir başka şiir ise "İsyan Münasebetiyle" başlığını taşır. Şiirin tamamı şöyledir:

Feyz-i dîğer geldi Cumhûriyyet'in ikbâline
Yâr u ağyâr oldu şâhid satvet u iclâline
Milletin yoktur zevâl ümmîd-i istikbâline
İnkılâb evlâdı koşsun gâye-i âmâline
Etmesin devlet tenezzül kavt-i isti'mâline
Yok benim fikrimce hâcet ordular irsâline
Ehl-i isyânın yeter tenkîl ü istîsâline:
Meclis-i millet hemân gelsin seferber hâline! 1 Mart 341 (s. 45)

Şubat-Nisan 1925'te Güney Doğu Anadolu'da merkezî yönetime karşı başlatılan geniş çaplı bir ayaklanma olan Şeyh Sait İsyanı'ndan bahseden eserde, Halil Nihat, isyancıların üzerine ordular göndermeye gerek olmadı-ğını, onları ayırmak ve köklerini kazımak için Millet Meclisi'nin seferber haline gelmesinin yeterli olacağını savunur.

Halil Nihat, Şeyh Sait İsyanı'ndan sonra çıkarılan "Takrîr-i Sükûn Ka-nunu" için de bir şiir yazmıştır. "Takrîr-i Sükûn'dan Sonra" başlığını taşıyan ve " 'Bir Şâir-i Nev-Heves' İmzâlı Manzûme Sâhibine" ithafıyla yayımlanan şiir, yine "Mâhtâb"ın kapağında 1924 yazmasına karşın, 4 Mart 1925 Takrîr-i Sükûn Kanunu'ndan sonra yazılmıştır. Eserin ilk bendi şu şekildedir:

Gösterir bin şekl ü sûret çeşme mir'ât-ı şu'ûn
Anda lâkin bir benim olmaz murâdım rû-nümûn

[18] Kemaleddin Şenocak, a.g.e., s. 126.

Sey-i tûfân-ı belâdan olmadım bir an masûn
"Derd çok hemderd yok düşmen kavî tâli' zebûn"(s. 46)

Aynı zamanda bir tazmin olan eserde, isteklerini sıralayan şair, halkın kendisinden şiir yazmasını istediğini, yazmaya başlayacağı zaman da şiirinin perisinin nazlandığını, bütün bunların üstüne Tevhîd-i Efkâr sahibi Velid Ebuzziya'nın kendisine namaz kılmayı teklif ettiğini üstü kapalı bir şekilde dile getirir. Şiirinin sonunda siyasete Hüseyin Cahit Bey gibi veda etmenin vaktinin geldiğini belirtir; çünkü Takrîr-i Sükûn Kanûnu ülkedeki tek muhalefet partisi olan Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası'nın kapanmasına yol açmıştır, bu durumda elbette Halil Nihat için siyasete veda etmek en doğrusu olacaktır. Yalnız, bu düşüncelerinden iki sene sonra Halil Nihat'ı da Meclis'te milletvekili olarak gördüğümüzü ekleyelim.

Kitaplardan Bahsettiği Şiirler

Halil Nihat, "Mâhtâb"da sadece iki şiirinde kitaplardan bahsetmiştir, tabiî o, eserleri ele alırken, sahipleri üzerinde yorum yapmaktan da geri kalmaz. Bu şiirlerin ilki "Yeni Kitaplar: Âsım" başlığını taşır. Şiirin başlarında Halil Nihat'ın bir arkadaşıyla yaptığı konuşmaya rastlarız. Arkadaşına "Âsım'ı gördün mü?" diye soran şair, karşısındakinin kendisini yanlış anlamasından dolayı uzun süre onun dinlemek mecburiyetinde kalır; çünkü arkadaşı Âsım'dan kastın Mehmet Âkif Ersoy'un Safahat adlı eserinin altıncı kitabı olduğunu anlamamıştır. Halil Nihat, karşısındakine bu durumu şiirinde şöyle açıklar:

Hazret-i Âkif'in en son edebî şehkârı...
İsmi Âsım'dır... Evet, ismini öğren bâri!
İntişâr etmeden evvel bile görmüştüm ben;
Ben fakat söylemesem belki de duymazdın sen...
Bâzı aksâmını şâir yazarak Ankara'da,
Gelmiş İstanbul'a... İkmâli düşünmüş burada.
İş edip yazmamış ammâ... Mola vermiş bir ara;
Sonra ikmâli için doğruca gitmiş Mısır'a!
"Safahât"ın bu da altıncısıdır, hâli düşün...
O kalem düşmüyor üstâdın elinden bir gün.
Okuyup etmişim ezber "Safahât"ın beşini;
Görmedim doğrusu bir dânesinin bir eşini.
Var mıdır nesl-i âhirin buna benzer eseri?
Sâde futboldur onun varsa eğer bir hüneri!
Ölüdür şimdi şâirlerimiz... Yok dirisi;
Âkif'in kestiği tırnak bile olmaz birisi! (s. 27)

Bu şekilde devam eden şiirin dikkat çeken ve kendini "Mâhtâb"daki diğer eserlerden ayıran tarafı ciddî anlamda bir övgü olmasıdır. Daha önceki şiirlerde gördüğümüz gibi Halil Nihat, över gibi yapıp aslında şiirin konusu olan kişiyle alay ediyordu. Burada durum farklıdır. 12 Mart (1337)\ 25 Mart 1921 tarihinde kabul edilen İstiklâl Marşı'mızın büyük şairi Mehmet Âkif Ersoy'u, Halil Nihat'ın burada samimî bir şekilde övdüğünü görüyoruz. Şiirinin devâmında Âkif'in Âsım'ını diğer gençlerden ayıran noktaları sıralayan şair, Âsım'ı okuyucuya millî bir timsâl olarak gösterir. Eserini Mehmet Âkif'in tam anlamıyla bir üstâd olduğunu belirterek bitiren Halil Nihat, Mehmet Âkif için "İşsizlerin en maskarası." diyenlere de ateş püskürerek noktayı koyar.

Halil Nihat'ın kitaplardan bahsettiği ikinci şiiri ise "Şiir Demeti" başlığını taşır. . Ali Ekrem'in çıkarmış olduğu "Şiir Demeti" isimli kitabı över gibi yaparak, aslında yerip alay eder.[19] Çocuklar için yazılmış, "İlk Tedrisat Mekteplerine mahsus dinî, ahlâkî, millî, içtimaî, vatanperverâne şiirler, terbiyevî hikâyeler, maniler, bilmeceler" epigrafiyle başlayan eserde, 63 şiir bulunmaktadır.[20] Halil Nihat'ın şiiri, söz konusu eseri aşırı abartıp göklere çıkarmak suretiyle yermek için yazılmıştır. İlk dörtlük şu şekildedir:

Türk'ün en büyük şâiri
Kemâlzâde Ekrem Bey'dir
Düdük değil elindeki
Yanık yanık öten neydir! (s.49)

Şair, Ali Ekrem'i övmeyi fazlasıyla abartır ve babası Nâmık Kemal'in çok sayıda eseri olduğundan; fakat Ali Ekrem'in eserlerinin babasınınkilerden çok daha üstün olduğundan bahseder. Ali Ekrem'in "Şiir Demeti"nin içinde pek çok çiçek isminin geçtiğinden bahseden şair, Allah'a yâ Rabbî şu Ali Ekrem, şair mi bahçıvan mı anlayamadım diye yakarır ve yine onunla alay eder. Türk ilinde onun kadar güzel şiir yazanın olmadığını, bir daha ilave eden Halil Nihat, "Şiir Demeti" varken daha evvel ciddî anlamda övdüğü Mehmet Âkif Ersoy'un "Âsım"ına şiir demeyeceğini söyler. Halil Nihat'a göre Faruk Nafiz, Ali Ekrem'in eserini eleştirdiği için hata yapmıştır, dolayısıyla, onun insafa gelmesini ister. Nazif gibi bir gulyabaninin nağmeden anlayamayacağını, hece ile yazan Ali Ekrem'in aslında nota şiiri yapmış olduğunu vurgular. Kazım Karabekir Paşa'nın bile bu yolla şair olduğunu söyleyerek Ali Ekrem'i güya övmeye devam eder. Bu arada, Halil Nihat sırası gelmişken Kazım Karabekir'in "Şarkılı İbret" adlı eseriyle de alay et-

---

[19] Kitabın basım bilgileri: Şiir Demeti, Kitaphane-yi Hilmi, nr. 80, Orhaniye Matbaası, (çevrimyazı: Özlem Fedai), İstanbul, 1340.

[20] Özlem Fedai, "Ali Ekrem'in Şiir Demeti Ve Tevfik Fikret'in Şermin Adlı Eserlerinde Çocuklara Verdikleri Eğitimin Mahiyeti", Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or TurkicVolume 6/3 Summer 2011, p. 763-779 TURKEY.

meyi ihmal etmez. Bu eser de çocuklar için yazılmıştır: "*Eser, 59+IV sayfadan oluşmaktadır. H.1338/M.1922 yılında Trabzon'da ilk baskısı yapılan eserin genişletilmis ikinci baskısı H.1340/M.1924'te İstanbul'da yapılmıştır. Eserde, dokuz oyun bulunmaktadır.*"[21] Halil Nihat, şiirinin sonunda yine bir aşırı abartıya kaçarak Ali Ekrem'i, edebiyat âleminin reis-i cumhuru olarak gösterir ve şiirini bitirir.

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Edebli mizah yapan Halil Nihat Boztepe'nin "Mâhtâb" isimli eseri incelendiğinde çok kızdığı kişiler için bile kaba saba sözler kullanmadığını, kişilerle alay edebilmek amacıyla onları aşırı derecede yüceltip gereğinden fazla abarttığını ve günlük hayatındaki sessizliğinin acısını bir nebze de olsa şiirlerinde çıkarttığını görürüz. "Mâhtâb", aslında melankolik bir mizaca sahip ve ağırbaşlı bir şairin içinden yükselen kahkahaların yansıması olarak da okunmalıdır.

Hiciv yönü ağır basan "Mâhtâb" adlı eserde Halil Nihat, hicivlerini daha çok alaya yönelerek yazmıştır. Yalnız, şair bu dokundurmalarda bulunurken lirizm ve heyecandan uzak kuru bir anlatımla şiirini oluşturur. Siyasi hicivlerini vekil, belediye başkanı demeden cesurca ortaya koyan, özellikle Mustafa Abdülhâlik Renda'nın maliye vekilliği yaptığı dönemde ve Duyûn-ı Umûmiye'nin ilgasında sonra çektiği geçim sıkıntısını dile getiren şair, bu hakikatlerden bahsederken, şiirde olması beklenen coşkuyu bir tarafa bırakmıştır. Bunların yanı sıra eserde geçen pek çok isim içerisinde özellikle İstiklâl Mahkemeleri üyesi Kılıç Ali dikkatimizi çeker. Hem dayak hadisesi hem de mahkemeler dolayısıyla Kılıç Ali'nin ismi çeşitli sanat oyunlarına başvurularak ima edilmiştir. Devrindeki mühim edebiyat hadiselerine de yer veren Halil Nihat'ın bu "Mahtâb"daki şiirleri içersinde en ilgi çekici olanı ise "Beraber Terennüm" başlıklı şiirdir. Florinalı Nazım'ın şiirini ta'şir eden Halil Nihat, şairle alay ederek, Hamamîzade ile beraber yazdıkları mısraların, Nazım'ınkilerin yanında muntazam asker önüne katılan başıbozuk alayına benzediğini söyleyerek, yine överken yerer.

Halil Nihat'ın "Mâhtâb" isimli eserini, devrinin kişi ve hadiselerini gerçekçi bir şekilde yansıtabildiği için dikkate alınması gereken eserler arasında görüyoruz.

[21] Yasin Mahmut Yakar, Kâzım Karabekir'in Çocuk Edebiyatındaki Yeri ve Şarkılı İbret Eseri Üzerine Bir İnceleme, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, Dan.Tacettin Şimşek, Erzurum, 2007, s.44.

KAYNAKÇA

ÇETİNKAYA, Zemçi, Halil Nihat Boztepe Hayatı Şahsiyeti ve Eserlerinden Seçmeler, Esra Yayınları, Konya, 1997.

DAYANÇ, Muharrem, Halil Nihat Boztepe – Hayatı, Eserleri-, Dan. Necat Birinci, İstanbul Üniversitesi S.B.E. Yüksek Lisans Tezi, 1993.

FEDAİ, Özlem, "Ali Ekrem'in Şiir Demeti Ve Tevfik Fikret'in Şermin Adlı Eserlerinde Çocuklara Verdikleri Eğitimin Mahiyeti", Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or TurkicVolume 6/3 Summer 2011.

GÖÇGÜN, Önder, Ziya Paşa'nın Hayatı Eserleri, Edebî Kişiliği, Bütün Şiirleri ve Eserlerinden, Açıklamalı Seçmeler, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 2001.

İNAL, İbnü'l-emin Mahmut Kemal, Son Asır Türk Şairleri, Cilt III, Hazırlayan Hidayet Özcan, Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2000.

MORKOÇ, Özcan, Sihâm-ı İlhâm (Halil Nihad Boztepe), Dan. Mustafa Güneş, Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, Kütahya, 2007.

ŞENOCAK, Kemaleddin, Yanardağ Şairimiz Halil Nihad Boztepe, Acar Matbaacılık, Tarihsiz.

TEMİZ, Ahmet, Velid Ebuzziya'nın Mektuplarına Göre Lozan, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi,Dan. Süleyman Beyoğlu, İstanbul, 2005.

UYANIK, Necmi, "Batıcı Bir Aydın Olarak Celâl Nuri İleri ve Yenileşme Sürecinde Fikir Hareketlerine Bakışı", Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi, S. 15, Güz 2004

YAKAR, Yasin Mahmut, Kâzım Karabekir'in Çocuk Edebiyatındaki Yeri ve Şarkılı İbret Eseri Üzerine Bir İnceleme, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, Dan.Tacettin Şimşek, Erzurum, 2007.

YÜCEBAŞ, Hilmi, Yedi Şairden Hatıralar, Nuri Dizerkonca Matbaası, İstanbul, 1960.

İsim yok, "Ziyad Ebuzziya", Aksiyon, 22 Mart 1997.